

Univerzita Karlova
Katolická teologická fakulta
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Michael Štěpán

**Specifika duchovního doprovázení mužů
a žen žijících v manželství z pohledu
psychologie**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: MUDr. Mgr. et Mgr. Ludmila Bartůšková

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. 6. 2018

Michael Štěpán

Bibliografická citace

Specifika duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství z pohledu psychologie [rukopis] : bakalářská práce / Michael Štěpán; vedoucí práce: Ludmila Bartůšková -- Praha, 2018. – 31 s.

Anotace

Specifika duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství z pohledu psychologie.

Duchovní doprovázení je povoláním ke službě. Bytostně je k tomuto úkolu zván každý křesťan. Práce má poukázat na základní kritéria v pojmání jedinečnosti a tím i odlišnosti konkrétního člověka. Východiskem je zde základní struktura lidské osoby jako celku určitých vlastností, dále pak diference mezi osobou muže a ženy a s tím související specifické fyzické, psychické a duchovní dispozice, které vstupují do vzájemné interakce ve vztahu, který je utvářen manželským společenstvím. Duchovní doprovázení je tak formováno souborem určitého teoretického předporozumění ze strany doprovázejícího, který se následně snaží cestou soucítění co nejvíce přiblížit místu, kde se právě nachází doprovázený.

Klíčová slova

Duchovní doprovázení, muž, žena, manželství, psychologie

Abstract

The specifics of spiritual accompaniment of men and women living in marriage from the perspective of psychology.

Spiritual accompaniment is a call to service. Essentially, every Christian is invited to this task. The goal of the thesis is to point out the basic criteria of approaching the concept of uniqueness and therefore, distinctness of a specific person. The starting-point here is a basic structure of a human as a whole of specific features, as well as the difference between men and women and the related physical, mental and spiritual dispositions that enter the mutual interaction in a relationship created by marriage community. Therefore,

spiritual accompaniment is formed by a set of certain theoretical pre-understandings from the side of the accompanist who is then through compassion, trying to get as close as possible to the current place of the accompanied.

Keywords

Spiritual accompaniment, man, woman, marriage, psychology

Počet znaků (včetně mezer): 43 570

Poděkování

Chtěl bych vyjádřit poděkování za odborné vedení mé práce paní MUDr. Mgr. et Mgr. Ludmile Bartůškové, která trpělivě práci připomínkovala.

Obsah

Úvod	7
1 Co je duchovní doprovázení	8
1.1 Je duchovní doprovázení nutné k vnitřnímu životu?	8
1.2 Manželství a vnitřní život.....	9
1.3 Vztahy a jejich duchovní prožívání.....	11
2 Muž a žena.....	13
2.1 Teologicko-antropologické pojetí	13
2.2 Fenomén mužství a ženství pohledem psychologie	15
2.3 Spirituální teologie a vědomí vlastní identity	19
3 Služba duchovního doprovázení.....	22
3.1 Kritéria duchovního doprovázení.....	22
3.2 Specifika manželského stavu	24
3.3 Jedinečnost lidské bytosti.....	26
Závěr	27
Seznam použitých zkratk	29
Seznam použité literatury	30

Úvod

Záměrem této bakalářské práce je pokus o předložení souhrnného pohledu na současné praktické potřeby duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství. Zároveň je zde obsažen i všeobecný přehled nároků určitého teoretického předporozumění, které je nutným východiskem pro citlivé pochopení doprovázeného člověka na jeho životní cestě. Použité prameny pochází z odborné psychologické a teologické literatury a vybraných církevních dokumentů.

Téma duchovního doprovázení mě zajímá proto, že se jedná o jeden ze všeobecných požadavků určených pro každého křesťana. Přijmout službu doprovázet druhého člověka patří mezi zásadní křesťanská povolání, která se následně dále rozvíjí podle druhu a míry charizmat daných pro rozvoj autentického společenství ve všech jeho stupních a podobách.

Současně platí, že duchovní doprovázení je často vyhledáváno, i když mnohdy ještě je význam tohoto pojmu spíše chápán jako doslova „duchovní vedení“ knězem, popřípadě nějakou populární církevní autoritou.

Duchovní život aktivního křesťana je vnitřně hluboký niterní děj, což nemusí zdaleka vždy korespondovat s rozvojem autentické a dospělé víry. Na doprovázejícího mohou být tudíž mnohdy kladeny požadavky o převzetí „spoluodpovědnosti“ za život a rozhodování doprovázeného či o potvrzování různých utkvělých představ.

V dnešní obecně zrychlené době dochází často ke střetu dvou opačných krajností: duchovní povrchnosti a individuálního duchovního extremismu. Člověk však vědomě či podvědomě hledá a touží po vyváženosti a opěrném bodu „ctnostného středu“.

Manželství je vždy, pokud má být považováno za prakticky fungující, velmi blízkým společenstvím sjednocení dvou lidí, proto jakákoliv vztahová nevyváženost partnerů je jedním ze zásadních narušitelů jednoty. Často pak dochází k tomu, že nesoulad v praktickém životě je zástupně kompenzován duchovními aktivitami nebo i opačně.

Je pravděpodobné, že schopnost přijmout a porozumět konkrétnímu muži či ženě v celistvosti psychických, tělesných a duchovních skutečností v kontextu jejich manželství a rodiny je opravdu zásadním charakterem plodné služby duchovního doprovázení, která by měla směřovat k integrování duchovního a praktického každodenního života manželů i celé rodiny.

1 Co je duchovní doprovázení

1.1 Je duchovní doprovázení nutné k vnitřnímu životu?

*Je duchovní vedení nutné k vnitřnímu životu?*¹ Touto otázkou otevírá téma své knihy o duchovním doprovázení (vedení) Józef Augustyn.

Duchovní doprovázení se zdá velice důležité, a dokonce až nutné – všude tam, kde člověk vnímá jeho velkou potřebu a s ním spojený užitek pro duchovní život.²

*Je ovšem delikátní formou praxe duchovního života, a proto je nelze žádným způsobem druhému vnucovat.*³

Věrohodné uskutečňování praxe duchovního vedení musí tedy mít charakter svobodného přesvědčení o jeho potřebnosti. Je tudíž vhodnější spíše tedy uvažovat o vnitřní touze po doprovázení než o pouze dané nutnosti.⁴

Křesťanské duchovní doprovázení lze nazývat též jako pomoc, kterou poskytuje jeden křesťan druhému v růstu schopnosti vnímat osobní Boží sdělování určené konkrétnímu člověku. Dotyčný se pak učí na toto oslovení odpovídat a růst s důvěrností ve vztahu k Bohu.⁵

Člověk, který začíná takto objevovat směr a obsah svého životního příběhu, si vytváří svůj náhled a povědomí, které mu pomáhá číst ze zkušeností toho, který již o podobných věcech více ví. Zkušenosti druhých jsou nepřenositelné nicméně na určité křížovatce nevědění či tápání mohou být pro druhého tím správným ukazatelem a povzbuzením.

*Většina z nás pokládá hodnoty za dané a neuvědomuje si, že spočívají na předpokladech, které nejsou absolutními pravdami. Když je například věřící „každý“, většinu lidí nic nenutí, aby svou víru zakládali na kritické reflexi vlastní zkušenosti; víra je prostě zaručená. Co se však stane, když se instituce začnou hroutit? Tehdy se sít předpokladů, které pomáhaly utvářet, začíná trhat a mnoho lidí se zmitá v chaotickém a čím dál víc smysl postrádajícím světě.*⁶

¹ AUGUSTYN, Józef. *Vedení Bohem*. Kostelní Vydří, KNA, 2002.

² Srov. tamtéž. s. 14.

³ Tamtéž.

⁴ Srov. tamtéž.

⁵ Srov. BARRY, William A. – CONNOLLY, William J. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří, KNA, 2009, s. 20.

⁶ Tamtéž. s. 27.

Je též možné uvažovat s odpovědí na otázku, kde má dotčený člověk svůj vnitřní opěrný bod za předpokladu, že vnější struktury přestávají plnit dostatečně svoji funkci.

Postoj kontempace a zakoušené důvěrnosti k Bohu bývá zdrojem nenucené otevřenosti vnímání skutečností spojených s jeho zjevováním v Písmu, stvoření, vlastním životě člověka i celého světa. Oporu lze pak nalézat v osobním vztahu s Pánem, spolutvůrcem svého života.⁷

Duchovní doprovázení je založeno na autenticitě sdílení na všech rovinách vzájemné komunikace. Smyslem tedy je dopomáhat člověku stavět se před Boha ve své přirozenosti, opravdovosti a v tomto postoji hovořit i naslouchat.

Hledání vlastní přirozenosti je mnohdy cestou k hledání uzdravujících představ o sobě samém: *Vždycky, když mi lidé říkají, že už Boha necítí, že k němu nemají žádný vztah, že jejich modlitby a rozjímání jsou jalové, ptám se jich na situace z dětství, ve kterých se cítili v souladu sami se sebou a ve kterých cítili Boží blízkost. Dítě často o Boží blízkosti neuvažuje. Ale tam, kde bylo v souladu samo se sebou, vždycky udělalo nevědomou zkušenost s Bohem, který mu přinášel pokoj.*⁸

Duchovní doprovázení můžeme tedy v náboženském pojetí také vidět jako trpělivou snahu o porozumění spirituálním, psychologickým a fyzickým vlastnostem konkrétního člověka na jeho cestě komunikace s Bohem i druhými lidmi.

1.2 Manželství a vnitřní život

Pojem manželství lze definovat různými způsoby pohledu i obsahu odpovídajícími odlišným rámcům sociálních a právních norem. Jedna z definic například zní:

Manželství je zvykovým právem nebo zákonem definované soužití muže a ženy.⁹

Manželský slib v katolické církvi je součástí svátosti manželství, je jednou z podmínek jejího platného udělení.

*Jakou váhu má dnes vlastně (jakýkoli) slib a jakou váhu by měl mít ten, který se vědomě a dobrovolně učiní před Bohem?*¹⁰

Každá svátost navenek vyjadřuje Boží přítomnost a působení, Boží milost a souhlas. Od příjemce se předpokládá víra.

⁷ Srov. BARRY, William A. – CONNOLLY, William J. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří, KNA, 2009, s. 62.

⁸ GRŮN, Anselm. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří, KNA, 2014, s. 78.

⁹ HARTL, Pavel. – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha, Portál, 2009, s. 301.

¹⁰ SZABO, Miloš. *Manželství, to je také slib úcty, lásky, věrnosti*. Brno, Cesta, 2014, s. 89.

Rovnováha vztahu mezi Bohem a člověkem je však narušena se všemi důsledky, pokud na jedné straně se člověk dovolává Božího příslibu a požehnání a na druhé straně se tentýž člověk rozhodne svévolně nakládat se sliby, k jejichž plnění se před Bohem zavázal.¹¹

Pro zdravý a samostatný rozvoj osobnosti muže i ženy v manželství je důležité, aby jeden druhému dopřál času a klidu. Skutečné vzájemné dorozumění se daří jen tam, kde si manželé navzájem dají práci a čas, aby své problémy samostatně zvládli.¹²

*Po lásce, která nás spojuje s Bohem, je manželská láska tím největším přátelstvím. Je to spojení, které má všechny vlastnosti dobrého přátelství: snahu o dobro druhého, vzájemnost, důvěrnost, něžnost, stálost a podobnost, která se vytváří mezi přáteli sdílením života. Ale u manželství k tomu všemu přistupuje nezrušitelná výlučnost, která má svoje vyjádření v pevném rozhodnutí sdílet a budovat společně celou existenci.*¹³

Vnitřní život člověka není izolovaným prostředím, ale je součástí celku ducha a těla.

Tato skutečnost se projevuje trvale v životě každého jedince. Tělesné projevy a jednání ve své emocionální i iracionální dimenzi utváří postupně subjektivní zkušenosti, které vedou k formování osobnostní identity. Výrazová činnost a schopnost komunikace s okolím je pak dána mírou prožívané spjitosti mezi tělem a aktivním „já“ u konkrétní osoby.¹⁴

Vnitřní život člověka zároveň ovlivňuje řada vnějších vlivů. Pokud je podstata tohoto vnitřního života Bůh, je i základní charakteristikou takového života – *růst*. Každý muž, žena i dítě musí růst. Dospělého člověka, který zůstal dítětem, lze jen stěží obdivovat.¹⁵

*Když jsme přijali křest, byli jsme v našem duchovním životě ještě dětmi. Potom jsme začali růst, lépe řečeno měli jsme růst. Jenže co když nerosteme? Pak je problém v nás a něco není v pořádku. Je zapotřebí si položit otázku, jestli jsme v našem duchovním životě dospělými křesťany nebo jsme zůstali na úrovni dětí.*¹⁶

Otázkou tedy vždy zůstává, jakou podobu vnitřního života daný muž či žena v manželství prožívá.

¹¹ Srov. SZABO, Miloš. Manželství, to je také slib úcty, lásky, věrnosti. Brno, Cesta, 2014, s. 91

¹² Srov. ŠOLTÉSZ, Štěpán. *Kristus a rodina*. Praha, Kalich, 1990, s. 62n.

¹³ FRANTIŠEK, Papež. *Láska v manželství*. Praha, KNA, 2017, s. 40n.

¹⁴ Srov. PONĚŠICKÝ, Jan. *Zásady prevence a psychoterapie neurotických a psychosomatických onemocnění*. Praha, Triton, 2011, s. 45.

¹⁵ Srov. VELLA, Alias. *Duch svatý – pramen života*. Kostelní Vydří, KNA, 2006, s. 104.

¹⁶ Tamtéž. s. 105.

1.3 Vztahy a jejich duchovní prožívání

Vztahy, ve kterých člověk žije, vždy nějak druhotně formují i jeho vnitřní, duchovní život. Je obecně známo, že na vztahovém komplexu stojí i konkrétní osobnost ve své jedinečnosti, výlučnosti i odlišnosti.

Když se snažíme žít radostně, čestně, autenticky a v pohodových vztazích a chceme důstojně zvládat i nezbytná napětí a konflikty, je třeba orientovat se v tom, jak vlastně na úrovni své psychiky všechny tyto nesnáze prožíváme, abychom je dokázali vyřešit co nejlépe, totiž vedeni láskou k bližnímu a kladným vztahem k světu.¹⁷

Určujícími hodnotami všech snah o dobré a i spravedlivé vztahy je tedy kladný vztah ke Stvořiteli, ke všemu stvořenému a láska k lidem. To již poskytuje jistý návod k řešení praktických otázek každodenního života. K tomu pak lze postupně přidávat konkrétní metodu jak danou situaci napravovat či řešit.

Proto je třeba naučit se rozpoznávat, ve které rovině své existence vnímáme, uvědomujeme si a zpracováváme své problémy osobní, sociální, zdravotní či pracovní, kde a jak v nás dochází k jejich řešení a rozhodování; takto se významně zlepši naše předpoklady k tomu, abychom dokázali ke svému životu a jeho výzvám správně přistupovat.¹⁸

Hodnotový systém vztahů, praktická provázanost a niterné vznímání vzájemností tvoří tedy jeden z hlavních postojů člověka. V manželském pojetí se pak jedná o základní pozici vzájemného partnerského postavení.

Je pravděpodobné, že pokud je vzájemný přístup partnerů veden láskyplným odhodláním a ochotou se navzájem učit růst, buduje se postupně vlastní cesta jednoty a autentického spolužití.¹⁹

„Bůh je v našich srdcích. Bůh je láska. Bůh je v lidech. Bůh je v setkání Já–Ty.“²⁰

Ještě výrazněji vyznívá daná skutečnost, pokud nasloucháme Božímu slovu z Ježíšových úst: *Budeš milovat Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí; to je největší a první přikázání. Druhé se mu podobá: Budeš milovat svého bližního jako sebe samého.²¹*

¹⁷ SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno, Cesta, 2017, s. 5.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Srov. SCHERMER, Victor L. *Duch a duše*. Praha, Triton, 2007, s. 20.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Mt 22,37.39

V praxi rodinného života by toto mělo způsobovat, že Boží láska bude pramenem, zdrojem a smyslem všech vztahů v rodině a lásky jako celku. Tento celek je nedělitelný, tvoří jednotu svých součástí. Nelze proto nikoho ani nic upřednostňovat na úkor někoho nebo něčeho jiného.

Uzavření křesťanského, svátostného manželství znamená pro muže a ženu nechat se v celé své existenci a v celém svém vzájemném vztahu vtáhnout do láskyplného vztahu Krista a církve, do dějin spásy, které jsou zároveň příběhem „velké lásky“ Boha k lidem. Manželství můžeme tedy chápat i jako výzvu k stále většímu objevování toho, v čem spočívá láska mezi Kristem a církví a jak je v ní zakořeněna, z ní vychází a jí zpřítomňuje jejich vlastní vzájemná láska.²²

Manželství jako dlouhodobé životní společenství rozvíjí též takové kvality, které jsou v běžných, méně závazných vztazích nedostupné. Zároveň umožňuje vytvoření společného životního prostoru, který má posléze i vlastní historii. Manželství je intimním párovým vztahem, jehož významnou funkcí je vytvoření takové úrovně zázemí, které je schopno poskytovat oporu.²³

²² Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: *Manželství jako dialogická svátost*. In: *Communio* 3/4, 2010, s. 13.

²³ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha, Karolinum, 2008, s. 89.

2 Muž a žena

2.1 Teologicko-antropologické pojetí

Samotná existence křesťanského manželství je podmíněna existencí jednoho muže a jedné ženy. Jsou to dva základní prvky tohoto výlučného společenství.

Záleží na každém z nich a zároveň na obou dvou dohromady.

Člověk nese charakter Božího obrazu z přirozenosti i z milosti současně, podobně jako *stvořenost a obdarování milostí v prvotním stavu není od sebe možné oddělit. Přirozená pohlavnost je člověku darována pro jeho plodnost, která je spojitě přirozená i nadpřirozená.*²⁴

Teologicko-antropologické pojetí člověka musí vždy vycházet z prvopočátku a tím je nazírání skutečnosti stvoření k obrazu Božímu.

Člověk je ve světě bytostí neporovnatelnou, a to natolik jako subjekt, že je partnerem Božím. Vůči tomuto postavení člověka je vše ostatní ve své pravé podstatě jen prostředím. Tato lidská subjektivita se všemi individuálními rysy konkrétního jedince má svůj jedinečný význam před Bohem, přičemž nejvyšší míra hodnoty tohoto významu je tu schopnost partnerství s Bohem.²⁵

*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl Božím obrazem, jako muže a ženu je stvořil (Gn 1,27). Člověk zaujímá ve stvoření jedinečné místo: je „Božím obrazem“; ve své přirozenosti spojuje svět duchový a hmotný; je stvořen „jako muž a žena“; Bůh ho učinil svým přítelem.*²⁶

Připomíná se nám tedy známá pravda, že v počátku stvoření muže a ženy byla rovnováha, vyváženost, odlišnost i jednota ve vzájemném souladu. Vztahy mezilidské i mezi člověkem a Bohem byly vyvážené, bezkonfliktní a stále otevřené.

Prvotní hřích destabilizuje, vyvolává spor a uzavírá cestu vztahu.

Poškozený vztah člověka k Bohu zároveň poškodil a vychýlil vztah mezi lidmi, mezi mužem a ženou. Člověk sám není schopen sjednat nápravu a vždy, pokud se k tomu přeci jen odhodlá, ale bez Boha, byť s těmi nejlepšími úmysly, je to úsilí marné.

Jestliže tedy chceme dnes odpovědně a seriózně přistupovat k otázkám po identitě mužství a ženství v osobě i osobnosti daného jedince, jakož i v náhledech fyzických,

²⁴ BALTHASAR, Hans Urs von: *Manželský životní stav*. In: *Communio* 3/4, 2010, s. 25n.

²⁵ Srov. RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha, Vyšehrad, 2009, s. 38n.

²⁶ Srov. KKC 355

psychických a psychologických dispozic, musíme mít stále na paměti potřebu této „Boží asistence“.²⁷

*Jen člověk ze všech viditelných tvorů je „schopen poznávat a milovat svého Stvořitele“; „je jediným tvorem, kterého Bůh chtěl pro něho samého“; jen člověk je povolán, aby sdílel poznáním a láskou Boží život, k němuž byl stvořen a který je hlavním důvodem jeho důstojnosti.*²⁸

Pročítáme-li některá pojednání, která se kdy zabývala antropologickou a teologickou reflexí vnímání mužství a ženství v různých dobách a kulturách zjišťujeme, že jsou zde obvykle zároveň přítomny jak prvky prapočátku Stvoření, tak mnoho dalších skutečností vztažených k aktuální době, kultuře a úrovni vývoje myšlení. V těchto úhlech pohledů převládal vždy pak ten názor, který nejvíce odpovídal teologickému, společenskému a antropologickému vnímání dané doby. I v samotné křesťanské tradici nacházíme v tomto směru dlouhý vývoj a místy až protikladná stanoviska.

Je tomu tak i dnes a historie ukázala, že jednotícím prvkem těchto úvah a reflexí je objektivní pohled na současnou realitu skrze Boží záměr stvoření.

Pokud pátráme dále v seriózních zdrojích křesťanských autorů, je zde možné vystopovat i pohled rekonstrukce na bázi ducha, což dále navádí zpět na schéma a princip Stvoření v přímém kontaktu skutečnosti existence konkrétního člověka jako jednoty duše a těla.

*Nejhlubší a nejskrytější struktury empirického světa se řídí zákonem ducha. Jsou to právě vlohy a charismata, které určují a normalizují psychiku i fyziologii.*²⁹

Původní hierarchie principů stvoření stanoví, že rámce pravidel procesů psychiky i fyziologie závisí na duchovní složce člověka, zároveň i duchu slouží a jej projevují.³⁰

Stvoření člověka v sobě od počátku zahrnuje potenciál tělesný a duchovní.

Další zdařilý náčrt pojetí lidské identity najdeme v knize Jana Pavla II., *Teologie těla*.

Autor vychází z textů prvních kapitol Genese, kde se hovoří o prvotní jednotě člověka.

Člověka, kterého Bůh stvořil „jako muže a ženu“. Tajemství jednoty stvoření a bohatství všeho tohoto, čím člověk byl ve svém bytí vybaven, dává základ teologické antropologii.

²⁷ Srov. RAHNER, Karl – VORGRIMMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha, Vyšehrad, 2009, s. 327n.

²⁸ Srov. KKC 356

²⁹ EVDOKIMOV, Pavel. *Žena a spása světa*. Olomouc, Refugium, 2011, s. 21

³⁰ Srov. tamtéž.

Identita „samotného člověka“ prochází v díle stvoření do „duality společenství“.³¹

*Tu člověk zvolal: Tentokrát je to kost z mých kostí a maso z mého masa! Bude se nazývat „žena“, ona totiž byla vzata z muže!*³²

Z uvedeného biblického textu můžeme usuzovat, že poznání člověka prochází skrze mužství a ženství, jakoby dvě doplňující se dimenze sebevědomí a sebeurčení a zároveň dvě doplňující se vědomí významu těla. Ženství nachází vyjádření svého smyslu vztahem k mužství, přičemž mužství se potvrzuje skrze ženství.³³

Při otázkách po původu je člověk ráje vnímán, jako by byl svým bytím zakořeněn do tajemství Krista. Otcové církve říkají, že Bůh při stvoření člověka kontemploval archetyp postavy Krista. Vzájemnost vztahu muže a ženy obsažená v Božím plánu je patrná i na popisu poměru mezi Kristem a jeho církví. Tato souvislost je vnitřním základem stvoření, a tudíž pak i dále vztah mezi Hospodinem a Izraelem užívá opisu manželství.³⁴

Bible ve vztahu ke stvoření definuje mužskou nebo ženskou sexualitu jako kvalitu těla a označuje ji jako modální diferenci v bytí člověkem. Následně z toho lze usuzovat, že lidská přirozenost se všemi vlastními rysy a určeními své tělesnosti, světskosti, vztahy vůči druhým lidem, důstojností osoby, transcendentálním vztahem k Bohu, je plně konkretizována a uskutečněna v každém jednotlivém muži a každé jednotlivé ženě. Jedinečnost stvoření podle Božího obrazu je obsažena vždy výlučně, plně a konkrétně v každém lidském bytí: v lidské osobě.³⁵

2.2 Fenomén mužství a ženství pohledem psychologie

Pokud se zabýváme v psychologii podrobnějším pozorováním významných znaků, které charakterizují člověka jako muže či ženu, je vhodné začít obecným pohledem na lidského jedince cestou definice osobnosti. Pojem výrazu *osobnost* se v psychologii dějinně vyvíjel, přičemž se současným pojetím dobře koresponduje formulace Victora J. Drapela: *Osobnost je definována jako dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby. Výraz chování zahrnuje procesy myšlení, emoce, rozhodování, tělesné činnosti, sociální interakci atd.*³⁶

³¹ Srov. JAN PAVEL II., *Teologie těla*. Praha, Paulínky, 2015.

³² Gn 2,23

³³ Srov. JAN PAVEL II., *Teologie těla*. Praha, Paulínky, 2015.

³⁴ Srov. EVDOKIMOV, Pavel. *Žena a spása světa*. Olomouc, Refugium, 2011.

³⁵ Srov. MÜLLER, Gerhard L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří, KNA, 2010.

³⁶ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha, Portál, 2011. s. 14.

Nahlížíme-li pojem osobnosti jako určitým způsobem definovaný celek, následují dále různé teorie, které mají za cíl hlubší studium.

Relevantní teorie osobnosti jsou soustavy vypracované různými odborníky (psychology, psychiatry), které objasňují a podrobně vysvětlují vzájemné působení různých dynamických sil v životě každého člověka.

Osobnost není vrozená, ale profiluje se procesem učení a osvojování v dětství, což směřuje k vytváření návyků příznačných pro chování dané osoby. Obvykle se uvádí, že ve vývoji osobnosti má rozhodující význam prvních šest let života.³⁷

Pro naše uvažování nad fenomény mužství a ženství v psychologickém pojetí je pojem osobnosti a její teoretické nazírání jakýmsi společným východiskem pro další již samostatné rozvíjení podle mužské a ženské formace.

Do poloviny 20. století převládala představa, že psychické diference mezi muži a ženami jsou určovány tělesností, kterou podmiňuje genetická výbava a hormonální vlivy. Následně sociálně-politické pojetí společně s ženským emancipačním hnutím od začátku 60. let dvacátého století vedlo ke zdůrazňování kulturních a psychosociálních faktorů, což dospělo až k tvrzením, že člověk se nerodí fakticky jako muž nebo žena, ale je do tohoto pojetí zformován. Koncem minulého století i vlivem nebývalého rozvoje genetiky dochází k dalšímu posunu v pozici vnímání sexuálních rozdílů, přičemž z úst některých odborníků z části toto znamená návrat k dřívějším výkladům, tedy že člověk je víceméně „obětí“ svého „biologického osudu“ určení.

Historický pohled na mužství a ženství nám nabízí i církevní křesťanské tradice.

Například podle Luthera je společenství muže a ženy jejich vzájemný vztah, jakož i vztah k dětem základním prvkem lidské existence. Tento výrok je pak dále popisován tak, že jelikož muž a žena jsou Bohem stvořeni, utváří společně Boží obraz.³⁸

Za zdůrazňováním rozdílů mezi mužstvím a ženstvím může stát též snaha o zviditelnění vlastní od druhého pohlaví odlišné identity.³⁹

Přijmeme-li tedy za fakt, že rozdíly mezi pohlavími v různých oblastech přirozeně existují, můžeme nyní nahlížet jednoho konkrétního člověka sice jako muže a druhého jako ženu, a to zde ve vztazích, jak vnímají oni sebe samotné, sebe navzájem a i své okolí, ale zároveň se ptáme: Jaký je tento člověk? Jakou má povahu? Jak mu mám rozumět?

³⁷ Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha, Portál, 2011. s. 14.

³⁸ Srov. KÜNG, Hans. *Žena v dějinách křesťanství*. Praha, Vyšehrad, 2017, s. 75.

³⁹ Srov. PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství*. Praha, Triton, 2012.

Obečně řečeno zabýváme se psychickými individuálními rozdíly mezi lidmi. Hovoří se také o osobitosti konkrétní osoby. Lidskou osobitost zkoumá psychologický výzkum s tím, že rozpoznává individuální odlišnosti jednotlivých lidí a snaží se o vypracování různých metod pro psychodiagnostickou praxi. Pokud dokážeme pak člověka, který stojí před námi, takto blíže popsat, umožňuje nám to jej i lépe pochopit jako jedinečnou lidskou bytost. V podstatě každý člověk je během svého života, a to zejména v době dospívání, zasažen niternými otázkami autoreflexe: Jaký jsem já sám? Jak se liším od druhých? Jakou mám inteligenci či přitažlivost pro druhé pohlaví? ⁴⁰

Je velmi důležité, jakou vlastní identitu člověk sobě i v dimenzi svého mužství či ženství vymezí. Jak dál své sebepojetí rozvíjí a s ním pracuje. Pokud chce jedinec poznávat druhé a vytvářet s nimi vztahy, musí zákonitě stále usilovat o poznávání sebe sama. Psychika člověka je, jak již bylo řečeno, velice komplexní soustava různých prvků a procesů a k jejímu správnému fungování je třeba rozumět její podstatě.

Konkrétní člověk se vždy nachází v nějakém psychickém stavu (únava, radost, smutek, neklid, pokoj atd.) Některé stavy se častěji opakují, případně jsou opětovně vyvolávány určitými vnitřními či vnějšími okolnostmi. Tyto stavy jsou však vždy přechodné, zatímco vlastnosti daného jedince jsou jeho trvalé charakteristiky (inteligence, spolehlivost, citlivost, trpělivost, empatie atd.). Pokud posuneme tyto osobní rysy konkrétního člověka do kontextu jeho mužství, resp. ženství, zjišťujeme, že právě interakcí v této rovině dochází buďto k převaze, či naopak k umenšení určitých individuálních vlastností. Dá se tedy říci, že u mužů se častěji vyskytují vlastnosti jednoho typu oproti vlastnostem jiného typu u žen. Nejde tedy o umělé hledání rozdílu mezi pohlavími, ale o zcela racionální vnímání daného člověka jako muže nebo ženy v souladu s jeho psychickým aparátem.⁴¹

Nevědomí do určité míry podle individuálních dispozic jedince a daných okolností ovlivňuje a předchází skutečnému jednání a rozhodování. U mužů do značné míry koriguje tyto tendence vystupující z nevědomí rozum. Muž má obecně sklon mít věci „pod kontrolou“ a potažmo i snahu ve vztahu k ženám si tímto postojem zajišťovat autoritu. Naproti tomu u žen v této rovině dominuje abstrakce a představivost.

Uvádí se, že ženský intelekt je více syntetický než analytický, celostní.

⁴⁰ Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. Praha, Portál, 2013.

⁴¹ Tamtéž.

Postoj k okolnímu světu formuje muž a žena též odlišně. Mužský způsob značí snahu přizpůsobení si okolí sobě samému, na čemž se podílí i vyšší míra agresivity, oproti ženskému akomodačnímu pojetí, které provází více trpělivosti, empatie a naděje.

Muž chce stále aktivně věci ovlivňovat, řešit, ovládat a i vidět výsledky svého počínání, v čemž pak spatřuje smysl. Říčan například uvádí, že žena má tendenci nazírat okolí abstraktně s romantickým zabarvením.

City jsou propojeny s morálními postoji, etickými normami a hodnotami. Rovnováha v této rovině u člověka vede k pocitům štěstí, naplnění života, čistého svědomí. Posunutím těchto poznatků opět do mužské a ženské perspektivy vychází, že ženské já díky své otevřenosti a schopnosti vcítění a přizpůsobení svému protějšku má i vědomější vnímání úzkosti a obav z možné ztráty vztahu. Muži často v sobě tuto citlivost potlačili a vychází z racionálních pravidel a neměnných zásad. Konfrontace těchto dvou postojů může v oblasti intimních vztahů mezilidských i spirituálních vést k značným problémům a komplikacím.⁴²

*Od nejranějšího dětství mají lidé společnou zkušenost hladu a přesycenosti, sevření a svobody, bezbrannosti a síly, lásky a odporu. Dospělé osoby obou pohlaví znají pocit úzkosti a pokušení pasivity. V době růstu sílí a ustalují se u mužů a u žen určité charakteristické tendence, založené na příslušnosti k dotyčnému pohlaví, na vlastní socializaci. I když neexistuje mužská a ženská víra, existují na vlastní socializaci závislé myšlenkové a životní vzory a modely.*⁴³

Je třeba však říci, že všechna uváděná antropologická či psychologická schémata nemohou nikdy dostatečně mužskou či ženskou roli člověka, a tedy jeho formu identity dostatečně vymezit a pojmenovat. Konkrétní jedinec je vždy povolán k autentickému uchopování svého pravého já a zároveň k opouštění svého já falešného.⁴⁴

Skutečné já může teprve správně a zdravě rozvíjet pravé hodnoty a důstojnost muže a ženy.

*Falešné já se musí narušit, nebo nikdy nepoznáme skutečnou radost bytí, která je vrozená a přirozená.*⁴⁵

⁴² Srov. PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství*. Praha, Triton, 2012.

⁴³ OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha, Kalich, 1995, s. 25.

⁴⁴ Srov. ROHR, Richard. *Adamův návrat*. Praha, Vyšehrad, 2005.

⁴⁵ Tamtéž, s. 51.

2.3 Spirituální teologie a vědomí vlastní identity

V minulé kapitole jsme prošli různé psychologické pohledy a popisy mužské a ženské identity a její vztahovou definici vůči sobě samému, druhému člověku a okolnímu světu. Nyní se pokusíme zaměřit na duchovní reflexi těchto náhledů vůči vztahu k duchovním skutečnostem.

Stejně tak duchovní rovinu vnímání a prožívání člověka utvářejí jeho vztahy.

Dílčí prvky a jejich provázanost v modelu duchovních vztahů jsou z podstaty věci odlišné od psychologické koncepce sebepojetí a mezilidských interakcí.

Obecně řečeno každý věřící muž či žena žijící v křesťanském manželství reflektuje za normálních okolností duchovně sebe, partnera a Boha. Vždy jsou zákonitě obsaženy tyto tři skladební prvky, i když hierarchie a důrazy v pojetí jsou individuálně odlišné.

Tyto odlišnosti jsou důsledkem jedinečnosti konkrétní osobnosti, ale často ovlivněny i nesprávným vnímáním principu daných vztahů. Jedním z hlavních elementů osobní identity člověka žijícího v manželství je charisma povolání k manželství a tomuto principu odpovídá i určitá kompozice všech zahrnutých vztahů. Pokud je principem povolání zasvěcený život, bude logicky vztahová kompozice trochu odlišná. Skutkové či osobnosti přetížení těchto vztahových kompozic v kontextu jejich dílčích prvků v rámci daného principu povolání konkrétní osoby obvykle vede k patologickému vnímání vlastní identity i dalších vztahových linií. Praktickým důsledkem těchto situací je narušená stabilita, až úplná vztahová destrukce vlastního manželství.⁴⁶

Teologie nesčetněkrát zmiňuje pro lidské chápání za pravzor pojetí identity osoby a vztahu – imanenci Nejsvětější Trojice.

*... život Trojice není někde „tam“ a náš duchovní život zase někde „tady“. Nejedná se o dvě množiny (veličiny, entity), které si tu a tam na sebe vzpomenu. Jsme provázáni skrz naskrz, navzájem sebou; přitom se zásadně respektuje „mnoho“ a „jedno“, respektive (a správněji) „mnoho“ a osobní „jeden“.*⁴⁷

Vnímáme působení božských Osob ve stvoření, stvořené skutečnosti se nám odhalují ve své ryzí podstatě (v kráse přírody, uměleckém díle, v tváři ženy). Podle klasiků duchovního života začíná jeho hloubka, intimita až mystika, oslavujeme-li a žijeme-li každou božskou Osobu zvlášť a současně s tím je vše v nás a kolem nás obklopeno jednotou Božího jména. Každý člověk je povolán působením ekonomie Boží Trojice ve

⁴⁶ Srov. ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie*. Olomouc, Refugium, 2017.

⁴⁷ Tamtéž., s.120n.

světě a darovanou milostí má schopnost míry slyšení slova, které vytváří jeho identitu. Logos se může v člověku vyslovit, sdělit, vtělit – jedinec je Božím dítětem. Toto vtělení a narození v „Božím dětství“ je vyvoláním a pozváním do společenství života Trojice, je povoláním do konkrétního stavu jako ochota být s Ním a završeno zasvěcením se slibem jako nezaměnitelným vyznáváním lásky. Eschatologicky vyslovujeme to, co přesahuje naše pochopení: ať se jedná o manželství, kněžství, celibát.

Každý takový stav, ke kterému je člověk Bohem povolán, je zcela výjimečný. Nelze porovnávat jednotlivé takové stavy ani jejich aktéry. Proto je na místě vždy otázka, jak žijeme svěřenou pravdu svého stavu – povolání. Denní putování v této pravdě nás učí uvědomovat si, že všichni směřujeme k jedinému Dárci bez nutnosti rozhlížet se kolem sebe, zda jsme my zrovna těmi více či méně obdarovanými.⁴⁸

Jsou to nezbytné přístupy k rozpoznávání naší identity, ale nad tím vším by měla vlát neotřesitelná (v tolika otřesech) důvěra, že povolání a rozhodnutí se pro „druhého“ skutečně dává Bůh.⁴⁹

Je možné uvažovat, že (zdravé) sebevědomí jedince zraje přímo úměrně vůči poměrům (zdravých) vztahu k druhým. Skoro by se dalo říci: Vše se vším souvisí.

Podíváme-li se na křesťanské pojetí Boha, který přebývá ve vztahu osoby Otce, Syna a Ducha svatého, přichází dříve či později do hlavy člověka otázka, jak prakticky souvisí tento koncept Boží vnitřní vztahovosti s naší vlastní rodinou. Velikou roli zde hraje osobní zkušenost: jak dítě vnímá matku, otce a i jak se mají k sobě navzájem všichni členové rodiny. To samo osobě vytváří určitou perspektivu, která se promítá i do budoucí schopnosti zaujmout vlastní autentický a důvěrný vztah k Bohu v intimitě jednoty všech tří Osob.⁵⁰

Každý člověk se konfrontuje s představou o otci/matce. V rodině by měl v ideálním případě získat první pocity přijetí, lásky, dobra být spolu a pocitu bezpečí, zázemí. Z toho prvotního poznání se rodí vnímání života, kdy je člověk v každé situaci přijímán do náruče lásky rodičů, kteří tím svědčí o Bohu Otci s jeho otcovsko-mateřskou péčí. Pokud člověk tuto ranou zkušenost blízkosti nemá, zkušenost s rolí otce/matky mu nedává uvedený pocit

⁴⁸ Srov. ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie*. Olomouc, Refugium, 2017, s. 120n.

⁴⁹ Tamtéž., s. 227.

⁵⁰ Srov. SLÁDEK, Karel – KOPECKÝ, Viliam. *Spiritualita a psychosomatika*. Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017.

*bezpečí, vzniklá traumata mohou bránit jeho duševnímu vývoji ve vztahu k pravému obrazu Boha, který je v křesťanství zvěstován jako Otec.*⁵¹

Tento primární model lidské vztahovosti je též označován za úvod do spirituality normálních vztahů. Jedna z komplikací, která může nastat již od dětství, je duševní konflikt při hledání mužské či ženské role. Je obtížné postupně vstupovat do role ženy a matky nebo muže a otce, když rodiče nedali svým dětem tuto svou roli poznat, takže člověk nemá dostatečně vyvinutou schopnost komunikace s vlastním nevědomím.⁵²

Vědomí vlastní identity člověka je tudíž utvářeno zdravým vývojem a pojetím všech rovin minulých i současných mezilidských a duchovních vztahů.

*Budou-li rodiče předcházet příkladem a rodinnou modlitbou, pak děti a vůbec všichni, kdo žijí v rodinném kruhu, naleznou snadněji cestu lidskosti, spásy a svatosti. Manželé, když dostanou důstojnost i úlohu otcovství a mateřství, budou svědomitě plnit povinnost výchovy, zvláště náboženské, která patří především jim.*⁵³

⁵¹ Srov. SLÁDEK, Karel – KOPECKÝ, Viliam. *Spiritualita a psychosomatika*. Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017, s. 75.

⁵² Tamtéž.

⁵³ GS 48

3 Služba duchovního doprovázení

3.1 Kritéria duchovního doprovázení

Pokud má duchovní doprovázení nést plody pomoci při růstu v praktickém a duchovním životě konkrétního člověka, musí se vytrvale snažit porozumět všem stránkám této osoby i prostředí, ve kterém žije. V tomto směru je třeba připomenout, že každá osoba je vskutku jedinečná jako celek konkrétní tělesnosti a subjektu duchovního bytí svého já v dialogickém vztahu k okolnímu prostředí, světu a Boží transcendenci.⁵⁴

Duchovní doprovázení vždy předpokládá co možná nejuvěrohodnější „nalezení“ člověka na jeho životní cestě, aby bylo možné jej pak na této cestě doprovázet.

Jak již bylo řečeno, jsou určité fyzické a psychické charakteristiky, které si daný jedinec jako muž nebo žena přináší dále do prostředí, ve kterém pak trvale žije. V případě manželství se jedná navíc o prostředí specifického osobního vztahu.

Duchovní doprovázení se může stát pro doprovázeného velice cenným prostředkem sebepoznávání, které je zároveň cestou k rozvíjení vztahu k Bohu, vztahů v rodině, partnerovi i celému světu. Některé duchovní potíže jsou prvotně psychického původu a naopak, jelikož mezi oběma rovinami je provázanost. Dále zde působí i vlivy prostředí (manželský a rodinný život). Duchovní rozvoj lidského života je v podstatě nemožný bez ohledu na rozměr psychologický i vztahový.⁵⁵

Podle svaté Terezie od Ježíše (1515–1582) by duchovního vůdce měly charakterizovat tři rysy: umění dobře rozlišovat, zkušenosti a znalosti. Zdaleka ne vždy se v praxi podaří tyto nároky naplnit, ale je dobré si uvědomovat, že i v manželském a rodinném životě jsou oblasti, ve kterých se duchovní vůdce bez náhledu zde zmiňovaných rysů bude jen stěží orientovat.

Duchovní doprovázející je ten, kdo se k doprovázenému přidružuje, ale zároveň je i sám na své cestě a sám mívá množství slabostí a nedostatků. Podmínkou však je, aby žil v živém stavu s Bohem, a tedy se i modlil.⁵⁶

Cíl či směr duchovního doprovázení je obvykle popisován jako širší pojem, i když podstatné prvky jsou neměnné.

⁵⁴ Srov. RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha, Vyšehrad, 2009, s. 269.

⁵⁵ Srov. PETR, Michal – ČERVENKOVÁ, Denisa. *Mezi duši a duchem*. Praha, Triton, 2015.

⁵⁶ Srov. STINISSEN, Wilfrid. *Terapie duchem*. Kostelní Vydří, KNA, 2004.

Dá se říct, že úlohou doprovázejícího je naučit penitenta umění naslouchat Božímu Duchu a osvojovat si stále větší vnímavost.⁵⁷

Duchovní život a duchovní hledání je úzce spojeno s tím, že člověk odhaluje jádro své bytosti – střed duše, místo zakoušení přebývání Nejsvětější Trojice. Jde o skrytý potenciál ukrytý kdesi v nevědomí nebo v podvědomí. Jeho probuzení a využívání se může však uskutečnit jen ve spojení s reálným životem, Reálný život je zde pak pozice a úloha muže či ženy v manželství, rodině a v dalších úrovních vztahů a úkolů.

Spící život ve druhém člověku nelze probudit jen pouhými slovy.

Pokud chce doprovázející účinně pomáhat, je třeba, aby měl osobně kontakt se životem druhého člověka a sám se ve spojení s tímto vztahem obracel. Toto činné propojení tvoří v zásadě podstatu duchovního doprovázení.⁵⁸

Být jako pastýř k dispozici těm, kteří touží, hledají a mají vůli žít, je velikým darem. Chce-li člověk tento úkol zodpovědně přijmout, nepřichází v úvahu, aby zůstal stát na místě – je povinen vydat se společně na cestu, rozvíjet se a prohlubovat.⁵⁹

Na základě těchto skutečností je tedy zřejmé, že služba duchovního doprovázení nemůže být nikdy pouhou jednorázovou či krátkodobou „poradenskou“ činností bez přímého kontaktu se souvislostmi a všemi rovinami života dotyčného člověka.

Náboženský život mnoha lidí se omezuje pouze na dodržování předepsaných náboženských úkonů a vymezených morálních pravidel. Často jde o život pozitivní, tvůrčí a spravedlivý, ale přesto je zde nebezpečí, že se člověk míjí s duchovním, tedy i vnitřním životem v tom pravém slova smyslu. Na druhou stranu je i velké množství lidí, kteří mají intenzivní vnitřní život (myslitelé, umělci), ale chybí jim souvislost se vztahem navenek. První tato forma – život „náboženský“ – přináší stav závislosti na transcendentním osobním Absolutnu, zatímco druhá „vnitřní“ forma života je vnitřně autonomní a roste v prostoru svého vlastního potenciálu. Duchovní život pak může obě tyto dimenze integrovat a vzájemně doplňovat. Život bytostně vnitřní je současně životem vztahu s Bohem.⁶⁰

Křesťanská spiritualita má stěžejní ústřední prvek a tím je vždy zcela osobní vztah k transcendentnímu Bohu v Ježíši Kristu. Tato skutečnost se zároveň charakterizuje jasně

⁵⁷ STINISSEN, Wilfrid. *Terapie duchem*. Kostelní Vydří, KNA, 2004, s. 12.

⁵⁸ Srov. tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž., str. 13.

⁶⁰ Srov. EVDOKIMOV, Pavel. *Epochy duchovního života*. Velehrad, Refugium, 2002.

navenek: Vede křesťana ke vztahům s druhými lidmi. Tedy opět v pořadí dle úlohy a povolání: manžel, manželka, děti... atd. Zda žije křesťan skutečně duchovně, se ukazuje ve vztahu k ostatním.⁶¹

Duchovní doprovázení je tedy zcela jedinečnou podobou mezilidského vztahu. Důležité je uvést, že v životě každého člověka je větší množství situací a vztahů, kdy je obecně lidsky doprovázen a stejně tak i sám je doprovázející. Na jedné straně sem patří lidé, se kterými se běžně člověk každodenně setkává, nebo se kdysi setkal, až po ty se kterými žije v tom nejbližším vztahu, tedy zde opět míníme rodinu.

Během života každý potkává množství lidí, kteří jej v určité míře více či méně doprovázejí a ovlivňují. Čím je samozřejmě kontakt lidí bližší a dlouhodobější, tím větší a intenzivnější je míra vzájemného vlivu.⁶²

Duchovní doprovázení má tedy též za úkol spojit v přehledný celek všechny tyto roviny vztahů, v nichž je konkrétní člověk angažován.

*Má-li duchovní průvodce vždycky a na každou otázku hotovou odpověď, řídí-li se strnule neměnnými zásadami a těch bez fantazie a rozlišení používá na každou situaci, není hoden důvěry. Je tak nanejvýše vůdcem, nikoli však doprovázejícím.*⁶³

Autentické duchovní doprovázení je tedy skutečně jedinečnou formou vztahu sdílení dvou lidí, zahrnující celého člověka na jeho životní cestě.

3.2 Specifika manželského stavu

Služba duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství by se měla vždy snažit zohlednit v co největší míře vlastnosti daného jedince a dále i pracovat na odhalování skrytých rysů charakteru, které též ovlivňují jeho život.

Každý člověk je během svého života ovlivňován lidmi a prostředím, ve kterém žije.

Manželství a rodina jsou ze své podstaty zcela jedinečným společenstvím osob.

V manželství a v rodině se vytvářejí mnohonásobné meziosobní vztahy mezi manželi, dětmi, prarodiči... Jedinec je prostřednictvím tohoto úzkého společenství včleněn do „rodiny lidstva“ a do „rodiny Boží“ – církve.⁶⁴

⁶¹ Srov. GRÜN, Anselm. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří, KNA, 2014.

⁶² Srov. VÁVROVÁ, Soňa. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha. Portál, 2012.

⁶³ Srov. STINISSEN, Wilfrid. *Terapie duchem*. Kostelní Vydří, KNA, 2004.

⁶⁴ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio*. Praha, Zvon, 1992.

*Boží plán s manželstvím a rodinou se týká konkrétně muže i ženy v jejich každodenní existenci, v určitých společenských a kulturních poměrech. Proto má-li církev plnit svou službu, musí se snažit poznat poměry, v jakých se dnes manželství a rodina uskutečňují.*⁶⁵

Služba duchovního doprovázení muže a ženy žijících v manželství musí tedy kromě již zmiňovaných charakterových rysů konkrétního člověka brát v úvahu i významnou skutečnost svátostného stavu, ve kterém daný muž a žena společně žijí. Církevní koncil dokonce přirovnává svátost manželství ke svěcení. Jedná se tedy o určitý dar milosti, která uschopňuje k naplňování manželského a rodičovského povolání.⁶⁶

*Odhalit spojení běžných denních úkolů, radosti a těžkosti se svátostí manželského svazku je potřebné a nesporně obohacující, ale zároveň mnohdy ve „víru života“ nesnadné. Je to ale velmi potřebné, protože největší část společného života se odehrává ve všedním životě, nikoliv ve slavnostních či povznášejících chvílích.*⁶⁷

Člověk žijící v manželství je vědomě někdy i z části nevědomě spojen s úlohami a vztahy, které utváří podstatu jeho manželství. Duchovní doprovázení má muži a ženě pomoci prakticky spojovat život duchovní a prakticky lidsky vztahový vycházející z konkrétního prostředí, v němž žijí.

Zdravý partnerský vztah v manželství vyžaduje, aby každý z manželů byl sám sebou.

Utváření této zdravé vlastní identity vůči druhému může být někdy náročný a dlouhodobý proces, ale je nezbytný, pokud má být vztah prožíván v opravdové vzájemné lásce a důstojnosti. Láska se neprojevuje jen jako něžnost, schopnost emotivní blízkosti a vcítění. Je to i schopnost osvobodovat druhého od vlastností, které ho svazují, blokují a nedovolují mu se pravdivě realizovat jako partner, rodič, přítel.

Slib lásky není ani tak o intenzitě vznešených pocitů, ale o vytváření možností, aby se druhý mohl realizovat jako osobnost. Muž a žena se musí učit jeden u druhého vnímat emoční těžkosti, charakterové chyby, klamné představy a marnivosti, které je vnitřně svazují a znemožňují smysluplně naplňovat svůj život.⁶⁸

Duchovní život člověka se může rozvíjet zdravě jen tehdy, pokud k tomu má dotýčný příznivě vnitřní a vnější podmínky a pokud jeho představa o Bohu není falešná, vztahově zatemnělá. Jednou z nepříjemností vážnějšího charakteru může být překážka v samé

⁶⁵ JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio*. Praha, Zvon, 1992, k. I.4.

⁶⁶ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří, KNA, 2015.

⁶⁷ Tamtéž., s. 109.

⁶⁸ Srov. POLI, Osvaldo. *Můj život beze mne*. Kostelní Vydří, KNA, 2014.

podstatě možnosti duchovního sdílení mezi partnery, která má v důsledku pak i vnější projevy nejednoty. Opačně je však i možné, že náboženské neshody či odlišná úroveň duchovního života jsou použity jen jako falešný argument k zakrytí mnohem hlubších neshod v partnerském soužití. Doprovázející by se měl vždy snažit pozorně a citlivě zkoumat, kde tkví pravý původ problému. Rozhodně je se třeba vyvarovat schématického hodnocení na úrovni definice z titulu smíšených manželství.⁶⁹

Duchovní a tělesný život spolu vždy úzce souvisí a je tedy nezbytné mít toto hledisko i při duchovním doprovázení manželů stále na paměti.

3.3 Jedinečnost lidské bytosti

Specifikum duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství vychází z pohledu na člověka jako jedinečnou osobnost, která je začleněna do konkrétního společenství manželství a rodiny. Je třeba znát hlavní psychologická kritéria charakterů mužů a žen i jejich projevy v konkrétních vztahových jevech.

Člověk, který duchovně doprovází, by měl mít tyto základní předpoklady:

Sám sebe dobře zná v setkání s Bohem a i s niternými projevy vnímání výšin i propastí vlastní duše.

Přiměřený cit pro rozlišování duchů, tedy schopnost základního rozlišení, zda to, co mu druhý říká, pochází od Ducha svatého nebo z pokřivených zdrojů (tedy zda je původ myšlenek z vlastního já nebo pokřivených životních vzorů).

Vidět druhého očima víry a nehodnotit ho – tedy pohled bez předsudků.

Kdo sebe dobře zná, má vždy sklon vidět druhého pohledem svých potlačovaných potřeb. Člověk, žijící v manželství, je pak ovlivněn vlastnostmi a projevy vztahu, ve kterém žije, což platí pro doprovázeného i doprovázejícího.

Doprovázející nesmí nikdy za druhého rozhodovat nebo mu nařizovat, co má udělat.

V partnerských vztazích mezi manželi i v rodině vyvstává mnoho situací, se kterými si dotyčný neví rady a má vědomou či nevědomou tendenci přesouvat rozhodování, tedy zodpovědnost na někoho jiného. Doprovázející pečlivě naslouchá, ale nikdy nevyslovuje jednoznačný závěr řešení, nebo dokonce úsudek – „toto je Boží vůle“.⁷⁰

Doprovázející může být pro druhého na nějaký čas spoluputujícím přítelem, nikoliv však postavou guru, který ovlivňuje, přesvědčuje a nařizuje.

⁶⁹ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2014.

⁷⁰ Srov. GRÜN, Anselm. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří, KNA, 2014.

Závěr

Z uvedeného obsahu této práce má vyplynout základní charakteristika služby duchovního doprovázení, která kromě obecného uvědomění o statutu tohoto křesťanského povolání metodicky zkoumá různé roviny a zdroje náhledů na muže a ženu žijící v manželském společenství. Doprovázející, pokud má reálný úmysl konat tuto službu prospěšně, by měl společně s citlivostí a přijetím doprovázeného zároveň mít na paměti i určitý koncept v chápání druhého právě z pohledu teoretického povědomí o skutečnostech, z nichž některé zahrnuje i tato práce. Poukazují na to, že určitý rozsah teologického, psychologického i obecně antropologického povědomí příznivě působí na vytvoření lepšího a užitečnějšího přístupu doprovázejícího k doprovázenému. Jedná se o jistou metodu náhledu, kde výsledným cílem (ovocem) je skutečné a hlubší porozumění člověka sobě samému, partnerovi a Bohu.

Úspěšné praktické spojení teoretických poznatků u doprovázejícího a citlivé uchopení konkrétní jedinečnosti a rozličnosti daného muže, ženy i manželství jako vždy takto konkrétního společenství vytváří reálnou pravděpodobnost k naplnění tohoto cíle.

Tato práce nepřináší žádné praktické příklady pro přímou aplikaci duchovního doprovázení mužů a žen žijících v manželství, což nebylo ani vlastním záměrem. Vlastní životní praxe je velice pestrá a zde je pouze jakési předporozumění, jak lépe některé konkrétní životní situace chápat a snažit se je správně řešit.

Cílem je poukázat na potřebnost a užitečnost služby duchovního doprovázení z její samotné podstaty a uvést některé teoretické předpoklady znalostí pro doprovázející vztahující se konkrétně k mužům a ženám žijícím ve svátostném manželství.

Křesťanské manželství právě z titulu svátostného společenství vyžaduje vždy tento náboženský a sociální pohled. Do této univerzálně vymezené instituce vstupuje vždy konkrétní muž a konkrétní žena. Tedy dvě osoby dvou různých charakterů, kde každá z osob je vždy tvořena jednotou duše a těla. K těmto složkám celku patří vždy obecné a i zcela individuální specifické vlastnosti muže a ženy, kteří společně sdílí manželské společenství. Psychologický pohled na toto zcela jedinečné soužití dvou osob má potom pomoci pravdivě chápat každodenní životní události a postoje, které spolužití těchto dvou lidí v duchovní i praktické rovině provázejí.

Specifický pohled psychologických aspektů by zde měl naznačovat, že u každého muže i u každé ženy, kteří nás přijímají ke sdílení a doprovázení v konkrétních událostech jejich současného života, se budeme maximálně snažit objektivně a nestranně

nahlížet na celý jejich minulý, současný a i v hlavních směrech se formující budoucí životní příběh. Pomocí k objasňování a chápání různých denních událostí i dlouhodobějších stavů a postojů v partnerském i rodinném prostředí by pak mělo být vnímání provázanosti mezi tělesným a duchovním životem pod zorným úhlem známých psychologických i náboženských skutečností, které působí vždy v přímé interakci s originalitou každého člověka. Vhodné spojování všech těchto poznatků a náhledů společně se zcela nezaujatým, svobodným a diskrétním přístupem ke každému, kdo si přeje sdílet své křestní a manželské povolání v každodenním životě s někým, komu důvěřuje a kdo má zároveň nutné předpoklady k tomu potřebné – může se pak stát autentickou službou duchovního doprovázení, která ponese své ovoce.

Seznam použitých zkratk

GSpastorální konstituce II. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě

Gaudium et spes

KKC Katechismus katolické církve

KNA..... Karmelitánské nakladatelství

Seznam použité literatury

- ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie*. Olomouc, Refugium, 2017.
- AUGUSTYN, Józef. *Vedení Bohem*. Kostelní Vydří, KNA, 2002.
- BALTHASAR, Hans Urs von: *Manželský životní stav*. In: *Communio* 3/4, 2010.
- BARRY, William A. – CONNOLLY, William J. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří, KNA, 2009.
- Jeruzalémská BIBLE. Praha, Krystal OP a KNA, 2010.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří, KNA, 2002.
- DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha, Portál, 2011.
- EVDOKIMOV, Pavel. *Epochy duchovního života*. Velehrad, Refugium, 2002.
- EVDOKIMOV, Pavel. *Žena a spása světa*. Olomouc, Refugium, 2011.
- FRANTIŠEK, Papež. *Láska v manželství*. Praha, KNA, 2017.
- GRÜN, Anselm. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří, KNA, 2014.
- HARTL, Pavel. – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha, Portál, 2009.
- Katechismus katolické církve. Praha, Zvon, 1995.
- JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio*. Praha, Zvon, 1992.
- JAN PAVEL II., *Teologie těla*. Praha, Paulínky, 2015.
- KOHUT Pavel Vojtěch: *Manželství jako dialogická svátost*. In: *Communio* 3/4, 2010.
- KÜNG, Hans. *Žena v dějinách křesťanství*. Praha, Vyšehrad, 2017.
- MÜLLER, Gerhard L. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří, KNA, 2010.
- OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří, KNA, 2015.
- OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2014.
- OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha, Kalich, 1995.
- PETR, Michal – ČERVENKOVÁ, Denisa. *Mezi duší a duchem*. Praha, Triton, 2015.
- PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství*. Praha, Triton, 2012.
- POLI, Osvaldo. *Můj život beze mne*. Kostelní Vydří, KNA, 2014.

- PONĚŠICKÝ, Jan. *Zásady prevence a psychoterapie neurotických a psychosomatických onemocnění*. Praha, Triton, 2011.
- RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha, Vyšehrad, 2009.
- ROHR, Richard. *Adamův návrat*. Praha, Vyšehrad, 2005.
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. Praha, Portál, 2013.
- SCHERMER, Victor L. *Duch a duše*. Praha, Triton, 2007.
- SLÁDEK, Karel – KOPECKÝ, Viliam. *Spiritualita a psychosomatika*. Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017.
- SMĚKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno, Cesta, 2017.
- STINISSEN, Wilfrid. *Terapie duchem*. Kostelní Vydří, KNA, 2004.
- SZABO, Miloš. *Manželství, to je také slib úcty, lásky, věrnosti*. Brno, Cesta, 2014.
- ŠOLTÉSZ, Štěpán. *Kristus a rodina*. Praha, Kalich, 1990.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha, Karolinum, 2008.
- VÁVROVÁ, Soňa. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha. Portál, 2012.
- VELLA, Alias. *Duch svatý – pramen života*. Kostelní Vydří, KNA, 2006.